

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för kultur-, religions- och utbildningsvetenskap

Ordlös kommunikation

En studie om det ordlösa samspelet mellan de yngsta barnen

Karin Hallén

2013

Lärarprogrammet 15 hp

Didaktik

Handledare: Elisabeth Björklund

Examinator: Åsa Morberg

Sammanfattning

Syftet med arbetet var att lyfta fram de yngsta barnen i förskolan och deras sätt att ta kontakt och skapa relationer utan ett verbalt språk.

Mycket av tidigare forskning handlar om de lite äldre förskolebarnen. Lekforskare menar att de äldre barnen använder sig av det verbala språket för att söka kontakter och utveckla de yngre barnens språk. I och med det ställde jag mig frågan om hur samspelet mellan de yngsta barnen som inte har det verbala språket som hjälpmedel yttrar sig.

Jag har under en tid observerat de yngsta barnen på en småbarnsavdelning med 18 inskrivna ett till treåringar. Observationerna har gjorts på elva barn alla under tre år. Eftersom undersökningsgruppen är liten är den inte generaliserbar, utan gjord med syfte att i studiens resultat få kunskap och förståelse för de yngsta barnens sätt att kommunicera utan ett verbalt språk.

Resultatet visade att barnen är ytterst kompetenta och kan förmedla sig med varandra genom en rad olika strategier som miner, ögonkontakt, rörelser, ljud, känslor och verbala yttringar. Med hjälp av dessa strategier lyckas de förmedla leksignaler till varandra.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
Innehåll.....	3
Inledning.....	4
Några anteckningar om teori och tidigare forskning.....	5
Syfte.....	10
Metod.....	11
Resultat.....	16
Diskussion.....	23
Referenslista.....	29
Bilaga.....	30

Inledning

Alla barn har språkliga förmågor men är i olika stadier av den beroende på utveckling, ålder och hur de till exempel använder sig av kroppsrörelser, miner, ljudyttringar och ögonkontakt. Språket stimuleras och utvecklas i det vardagliga samspelat mellan barnen på förskolan. Forskare som (Engdahl 2011; Lökken 2006; Michélsen 2005; Sommer 2005; Williams 2006) visar att de små barnen är kompetenta och har tydliga mål till samspel med andra barn. Att låta barnen leka i fred och att de får hålla på med sin vandrande och utforskande lek utan att bli avbrutna av pedagoger som kan uppfatta dessa små barn som röriga, klättrande och att de stökar till. Pedagogerna bör ge sig tid att stanna upp och observera hur de kommunicerar med hela kroppen och att det finns ett mål med allt de gör. I Förskolans läroplan (Lpfö 98 sid.10) står följande rader ”I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem”. Pedagoger har ett ansvar att vara goda förebilder och visa respekt för barnen men ändå avbryts barnens kommunikation alltför ofta av de vuxna. Både Engdahl (2011) och Johansson (2003) skriver att små barn har en rad strategier för att bygga relationer utan ord. De använder kroppsspråk och rörelser, röstkvalitet och ansiktsuttryck. Barnen uppmärksammar varandra och bjuder in andra barn till lek. Dessa ord leder mig vidare och jag vill i denna studie undersöka de små barnens ordlösa kommunikation främst i deras lek. I min undersökning ska jag särskilt observera samspel och kommunikation mellan barnen på en småbarnsavdelning. Eftersom jag har en känsla av att det saknas kunskap och förståelse från oss pedagoger om de yngsta barnens sätt att kommunicera med hjälp av hela kroppen. En kunskap om detta är en viktig del i mitt fortsatta arbete med de yngsta barnen i förskolan.

Några anteckningar om teori och tidigare forskning

I det här kapitlet kommer jag att belysa ett urval av tidigare forskning om de yngsta barnens samspel och kommunikation i leken. Jag börjar med teoretikerna Piagets och Vygotskijs teorier. Därefter kommer jag även belysa Merleau-Pontys forskning från 1962. Den handlar om kroppens fenomenologi och hur den kan användas på de yngsta barnens sätt att använda sig av kroppen när det samspelar och kommunicerar med andra människor. Vidare avser jag skilja ut och belysa forskningens utveckling i ämnet kommunikation och samspel med de yngsta barnen i centrum.

Kommunikation och samspel i leken

Jean Piaget var en schweizisk kundskapsteoretiker, utvecklingspsykolog, biolog och filosof som kom att intressera sig för hur intelligens utvecklas och hur den kan mätas när han arbetade på en skola i Frankrike. Han menade också att levande varelser anpassar sig till den miljö de lever i för att överleva och den teorin kom han att tillämpa i sin åskådning om barns språkliga utveckling. Piaget anser att människans icke-språkliga kognitiva förutsättningar är medfödda, medan språket varken är medfött eller inlärt utan uppstår som ett resultat av barnens verksamhet och kognitiva utveckling. Lev Vygotskij var en rysk pedagogisk teoretiker som blev känd för sin teori om att barns utveckling sker i samspel med andra. Inte heller Vygotskij anser att språket skulle vara medfött men till skillnad från Piaget ansåg han att barns sätt att samtala inte är personligt ”utan tvärtom är socialt och kommunikativt både till ursprung och avsikt” (Svensson 1998 s.36). Piaget menade också att språkutvecklingen var ett resultat av ökad kognitiv förmåga medan Vygotskij ansåg att språket utvecklas genom att människan söker social kontakt.

Centralt i Vygotskijs teori är att barn lär av vuxna men också i samspel med kunniga kamrater och att nyckeln till socialt lärande är förmågan att kunna imitera (Williams 2006). Det hävdar också Pramling, Samuelsson och Sheridan (1999) ett antal år senare än Vygotskij, men även att barns kommunikation med omvärlden redan finns vid födseln. Pramling, Samuelsson och Sheridan menar också att barn mycket tidigt i sina liv

kommunicerar med sin omgivning genom miner, skrik, gråt och glädjeyttringar och att de redan som mycket små härmar barnens vuxnas tal när de jollar, vilket stärker självkänslan och lusten att tala. ”Barns språk, det muntliga såväl som det skriftliga, utvecklas och växer på detta sätt fram i sociala situationer med kamrater och vuxna” (SOU, 1997:108, s.65). Ulla-Britta Bruun har med sin bok från 1970 om förskoleålderns psykologi haft och har fortfarande ett starkt fäste i nordisk förskollärautbildning. Hon menar att de små barnens lek handlar om att leka bredvid varandra och att de gärna bråkar om samma leksaker när dessa inte räcker till alla. De använder sig enligt Bruun också av den så kallade ”knuffkontakten” då de bits, knuffas och slåss för att få i genom sin vilja, till exempel när de vill ha en specifik leksak. Vidare anser Bruun att inte förrän i slutet på det andra levnadsåret väcks intresset för att kortare stunder leka en gemensam lek (Løkken 2008). Även om Bruuns forskning genomfördes för 40 år sedan finns det fortfarande idag likheter men också nyare sätt att se på knuffkontakt och bredvid lek. Løkken (2008) visar med sin forskning att barnen genom den så kallade knuffkontakten söker kontakt och att den betraktas som ett sätt för barnen att kommunicera och få uppmärksamhet från varandra. Hon skriver vidare utifrån sin forskning att små barn redan vid ett års ålder har en förmåga att samspela med jämgamla. Medan Bruun på sin tid hävdade att barnen under två år inte har någon glädje av att samspela med andra barn utan var och en lekte i sin lilla värld även om de vistades på samma plats.

Flera forskare som (Løkken, 2008; Michèlsen, 2005; Sommer, 2005) skriver alla att den senare tidens spädbarnsforskning har haft stor betydelse för hur vi betraktar de yngsta barnen. Michèlsen lyfter fram att spädbarnet föds som kompetent med en drivkraft att skapa mening i livet och samspela med andra individer. Løkken (2008) hänvisar till en italiensk studie som genomförts på en småbarnsavdelning av Musatti och Pannis (1981) där barnen genom sina sociala handlingar visar att de har ”en klar avsikt att komma i kontakt med andra barn”(s.41). Studien genomfördes i samtid med Bruuns teorier på 1970-talet, men visar en annan bild av de yngsta barnen än den Bruun såg. Musatti och Pannis observerade sex barn i åldern 11 till 18 månader under en sju månaders period på en småbarnsavdelning. De observerade ett barn i taget och kom fram till att alla barnen konstant lekte med uppmärksamheten (blicken) riktad mot de andra barnen, framförallt väcktes deras uppmärksamhet mot de andra barnens känslomässiga ljudyttringar som gråt och skratt. Forskarna berättar om ”barnaktiga” handlingar med en intention att trösta, ”genom att närma sig, sätta sig på huk framför det andra barnet och med ett leende, vokalisering och konversation föra sitt ansikte tätt intill det andra barnets ansikte” (s.42) och därefter klappa det lätt på olika ställen av kroppen, sjunga,

göra miner, skratta eller ramla omkull på ett överdrivet sätt. De kom då i sin studie fram till att barnen visade förståelse för andra barns känslor genom att visa det med hjälp av kroppen (Løkken 2006). Även Engdahl (2011) påtalar att små barn bara paralleller och inte interagerar med varandra är en gammal myt som det är dags att slå hål på. Olika studier visar att de små barnen är socialt kompetenta, trots att de inte har något verbalt språk. De använder sig av en rad strategier för att skapa relationer utan ord. De kommunicerar ordlöst med sina kroppar med hjälp av blickar, ansiktsuttryck, rörelser, kroppsspråk och av sin röstkvalitet.

Johansson (2003) och Løkken (2008) skriver båda om filosof Merleau-Ponty (1962) och hans fenomenologiska teori om människan och världen. Den fenomenologiska forskningen går ut på att oavsett vilket ämne som studeras är det människors erfarenheter, synsätt och perspektiv på samma fenomen som är i fokus. Merleau-Ponty menar att förutsättningen för att förstå andra människor är mötet och interaktionen dem i mellan och att det är med kroppen som jag förstår andra människor, precis som det är genom kroppen som människan upplever "saker". Kommunikation är inte bara ord som yttras utan också gester, tonfall och ansiktsuttryck som berättar om människors tankar och sätt att vara. Att grunden till talet är kroppsligt eftersom det är tungan, läpparna och gommen vi använder för att forma ord oavsett vilket språk vi talar. Merleau-Ponty menar att det talande ordet blir en genuin gest som har sitt eget meningsinnehåll på samma sätt som den kroppsliga gesten. Enligt Løkken (2008) menar Merleau-Ponty att kroppsliga gester är en bekant värld för ett-och tvååringen, en av de första gester de gör är att peka och samtidigt titta på det som de önskar få eller påvisa intresse för är kommunikation om något. "Om barnet pekar på en kakburk ovanpå kylskåpet, är det inte svårt att dra slutsatsen att det kanske kommunicerar budskapet att en kaka faktiskt skulle smaka bra just nu" (s. 33).

Michèlsen (2005) skriver att hon har sett de yngre barnen utveckla en kommunikativ förmåga och att i samförstånd, turtagande och ömsesidigt samspel delta i rollek som är typisk för de äldre barnen. Hon skriver också att samspelet präglas av glädje, oftast samtidigt med stora kroppsrörelser och att konflikter förekommer men är kortvariga. Att barnen delar glädje med andra jämnåriga och möts med intresse från kamrater är sannolikt en social erfarenhet som påverkar barnens identitet och självbild positivt.

Jonsdottir (2007) skriver att barnen hälsar på alla, pekar, skrattar och att de är fullt medvetna om varandras föräldrar och olika barns ägodelar som till exempel gosedjur och kläder. De hämtar saker till varandra som de vet tillhör deras kompis. De skapar också tidigt

vänskapsband till de andra barnen och man kan tydligt se vem som är intressantast. De möter barn som kommer med sina föräldrar till förskolan med skratt och kroppsrörelser som visar att barnen finner glädje i det andra barnets ankomst. De kan till exempel hämta en leksak, skratta överdrivet eller göra ”tokiga” rörelser allt detta för att få uppmärksamhet från det andra barnet och för att få till ett samspel och en början till lek.

Løkken (2008) beskriver barnens lek enligt följande, de springer, hoppar, vrider sig, ramlar och tumlar om i största allmänhet. De är undersökande och vandrande, går från sak till sak och slutligen återvända dit där de var från början och fortsätta leken där. Upprepningar och imitationslekar är en viktig del i ”toddlarleken” (s. 50). Barnen flockas gärna när tillfälle ges ofta i grupper om fyra och leken har två huvudvarianter, lek med kroppen och lek med stora föremål.

Den ena handlar om lek med kroppen och sker till exempel när ett barn kan börja springa fram och tillbaka i ett rum och genast är de flera som hakar på. Barnen står ofta och iakttar de andra barnens lek och rätt som det är hoppar de rakt in i en fysik lek som till exempel en rörelselek, springer en stund och sedan lika plötsligt kliver de ur leken för att gå vidare på sin upptäcktsfärd. Det förekommer också att barnen kliver ur leken, för att en stund senare återvända och fortsätta under förutsättning att ingen har varit där och plockat bort leksakerna eller böckerna. Det här fenomenet tar Björklund (2008) upp i sin avhandling om barns kommunikativa förhållande till böcker och bilder, hon såg under sina studier att det var vanligt förekommande att barnen återvände till den aktivitet som de lämnat för en stund. Vid matbordet händer det att ett barn börjar banka med besticken och vips bankar hela bordet. Den andra handlar om lek med stora föremål, det betyder till exempel att flytta runt på stolar och ställa dem i långa rader (Løkken 2008).

Williams (2006) skriver att lärare i förskola och skola idag har kravet på sig att alla ska komma till tals och samspela med varandra och att det är viktigt att ta tillvara alla barns olikheter i barngruppen och att synliggöra det i hela verksamheten. Den vuxnas närvaro i samspel med barnen är viktig, att barn lär av varandra betyder inte att de vuxna inte behövs. Lärare har en viktig uppgift i att göra barn uppmärksamma på att i barngruppen finns en mångfald av idéer och tankar om samma fenomen. Williams skriver vidare att barn lär av varandra eftersom de pratar sinsemellan på en nivå som är lätt att förstå, de talar direkt till varandra utan omskrivningar (Williams 2006).

Sammanfattning teori och tidigare forskning

Av dessa teoristudier kan jag sammanfatta följande att forskningen om de yngsta barnens sociala samspel har utvecklats, tidigare trodde man att de yngsta barnen inte hade något samspel med andra. Men senare års forskning visar att samspelet mellan de yngsta barnen betydligt tidigare med korta samspelssekvenser som till exempel kan handla om missnöje, att bli bekräftad eller att bjuda upp till lek. Barnen tar trots sin ringa ålder kontakt och samspelar med andra barn men också med vuxna genom miner, ögonkontakt, ljudyttringar, gester och andra kroppsrörelser. Redan som mycket små och de har ett behov av samspel med andra. De framgår även att de yngsta barnen ingår i rollekar under kortare sekvenser och att de avbryter leken och gör någonting annat om de inte blir bekräftade eller om en vuxen kommer och avbryter leken på grund av att den är för vild, farlig eller att det är lunch.

Syfte

Syftet med detta arbete är att undersöka, analysera och beskriva hur de yngsta barnen utan ett verbalt språk tar kontakt med varandra.

Frågeställningar

- Hur gör barnen när de söker kontakt med varandra?
- Använder de sig av det verbala språket, i så fall på vilket sätt?

Metod

Jag kommer i detta kapitel att redogöra för det arbetssätt som jag har valt för att få svar på mina frågor. Vidare ämnar jag beskriva metoder med förankring i litteratur kring forskningsmetodik som använts och så tydligt som möjligt beskriva hur min undersökning är tänkt att genomföras detta är för att ge trovärdighet kring mina resultat. Enligt Stukát (2005, 2011) ska tankarna i forskarens huvud överföras så rakt, tydligt och oförfalskat att läsaren utan misstolkningar får samma tankar i huvuden. Begripligheten gör att texten blir kritiserbar, samt vilka forskningsetiska överväganden jag har gjort.

Forskningsetiska överväganden

Stukát (2005, 2011) skriver att undersökningens etiska aspekter är viktiga och nödvändiga att diskutera. Det grundläggande individskyddskravet kan konkretiseras i fyra allmänna huvudkrav som bör kopplas ihop till den egna studien. Informationskravet, alla som berörs av studier skall informeras, om syftet och att deltagandet är frivilligt och att de kan avbryta deltagandet när de vill. Den forskningsansvariges namn och institutionsanknytning ska framgå och undersökningens syfte, metod och hur resultatet ska användas. Jag har samtalat med föräldrarna till de berörda barnen vid utvecklingssamtalen under höstterminen, men också skrivit ett dokument med en förklaring vad mina observationer ska leda till. Jag har beskrivit och förklarat för varje familj om mina studier vid överlämnandet av dokumentet. Varje familj har fått dokumentet att läsa i lugn och ro innan de har skrivit under och därmed gett mig tillåtelse att observera, dokumentera och filma deras barn i studiesyfte.

Samtyckeskravet, Deltagarna har själva rätt att bestämma över sin medverkan och kan avbryta när de vill, i mitt fall är det föräldrarna som bestämmer eftersom barnen är allt för små och därmed är samtyckesavtalet klart uppfyllt.

Konfidentialitetskravet, hänsyn måste tas till de medverkandes anonymitet och personen (föräldern) ska vara införstådd med att alla uppgifter behandlas konfidentiellt. Jag förtydligar min tystnadsplikt för föräldrarna när jag lämnade ut dokumentet om mina studier.

Nyttjandekravet att informationen som kommer fram bara får användas i forskningsändamål. En annan viktig aspekt av etik är att använda andras meningar och skriftliga tankar, resultat eller idéer och uppge det som om det vore ens eget istället för att ange källan man tagit det ifrån.

Datainsamlingsmetod

Jag har använt mig av två dokumentationsmetoder för att få svar på syfte och frågor på min undersökning kring barnens ordlösa kommunikation och samspel i leken med varandra. Den ena är korta filmsekvenser med digitalkamera och den andra är dokumentation med papper och penna.

Enligt Björndahl (2006) och Lindahl (1998) är dokumentation genom videofilmning en bra och väl fungerande observationsmodell. Man sparar pedagogiska ögonblick som annars hade gått en förbi och man konserverar både verbal och icke-verbal kommunikation i den observerade situationen. Genom att observationen finns sparad på film kan man gå tillbaka många gånger titta, studera och granska. Stukát (2005, 2011) skriver att för varje uppspelning blir bilden klarare, detaljerna fler och man kan också få upp ögonen på intressanta förhållanden som man egentligen inte planerat att studera (s.57). Han skriver vidare att i studier av riktigt små barn har videoinspelning en särskild fördel eftersom det inte går att intervjua dessa.

Enligt Stukát finns vanlig osystematisk observation, som går ut på att observatören sitter längst bak i ett rum och noterar i löpande protokoll vad man av ett skäl fäster sig vid. Det kan vara bra som komplement till en annan metod för att få en helhetsbild. Att bara titta och lyssna räcker inte långt utan man måste rikta uppmärksamheten på ett område. ”Det är lättare att leta om man vet vad man ska leta efter” (s.57). Vidare finns det deltagarobservation som går ut på att man under en längre tid deltar utan att försöka störa eller förändra den situation man vill undersöka. Man noterar flera gånger under dagen vad som skett, vem som gjort vad och vad som sagts. Stukát skriver å ena sidan att nackdelen med den här modellen är att bli alltför involverad och känslomässig i skeendet det blir då svårt att hålla distans och säkerställa en objektiv beskrivning. Å andra sidan är fördelen med deltagande observation är att man får ”inifrån kunskap”; kännedom om socialt samspel och ”tyst” eller utsagd kunskap om sådant som tas för givet(s.58).

Flera författare (Johansson & Svedner, 2010; Løkken & Söbstad, 1995; Stukåt, 2005,2011) skriver alla att det finns olika observationsmetoder att välja mellan när de yngsta barnen observeras. Vid till exempel strukturerad observationsmetod innebär det enligt dem att man bör ställa sig några frågor som styr vad man ska titta på och som är möjliga att analysera för att få så meningsfulla observationer som möjligt. De beskrivningar man gör vid observationerna bör vara detaljerade och precisa och vara fria från värderingar och tyckanden som möjligt. ”De ord som används bör vara beskrivande och ge detaljer om skeendet”, de belyser också ostrukturerad observationsmetod som någonting som inte kan förberedas utan sker här och nu i stunden (Johansson & Svedner s.54). ”Genom att titta, lyssna och registrera sina intryck använder forskaren sig själv som mätinstrument och hoppar över mellanledet med intervjuer eller enkäter”(Stukåt, 2005, s.55). I den här undersökningen användes således strukturerad observationsmetod.

Urval

Studien kommer att genomföras på en förskola i närheten av min arbetsplats, skälet till detta är att jag känner väl till förskolan och dess personal samt närheten till den eftersom jag arbetar under studietiden. Förskolan har fyra avdelningar, två avdelningar med ett till treåringar och två avdelningar med tre till femåringar. Jag har valt en av småbarnsavdelningarna för mina studier, på den avdelningen finns det 18 inskrivna barn alla under tre år jag har valt att observera de 11 yngsta. Under observationstiden gäller det för mig att vara så objektiv som möjligt och vara vaksam på saker som jag känner till för att mina studier ska bli trovärdiga.

Genomförande

Jag har valt den metod som (Johansson och Svedberg, 2010; Løkken och Söbstad, 1995) kallar ostrukturerade observationer. Under observationerna har jag befunnit mig en bit ifrån de lekande barnen och försökt att inte vara närvarande i deras lek. Jag har haft papper och penna med mig under hela dagen, för att snabbt kunna skriva ner olika situationer som uppstår. När man studerar de här små barnen händer allt mycket snabbt att det är omöjligt att hinna hämta papper och penna.

Att filma kräver nästan inga förkunskaper alls och det går utmärkt att använda sig av en digitalkamera. Det finns däremot en risk att de som blir filmade känner sig störda av kameran och därmed inte blir naturliga i sin framtoning. Det krävs enligt Stukåt (2005, 2011) en lång invänjningsperiod. Björndahl (2005) skriver också att barnen ofta betar sig tillgjort till en början men glömmer sedan efter en stund bort kameran närvaro.

Bearbetning av materialet

När jag samlat in tillräckligt många observationer renskrevs dessa, analyserades och via analysen uppkom nio olika kategorier för att lättare beskriva dem i resultatet. Eftersom jag inte tyckte att mina filmer var bra beslutade jag mig för att inte använda mig av dessa, detta på grund av att barnen slutade att samspela och visade ett större intresse av att se bilden/filmen i kameran och därför gjordes ingen transkribering av filmerna utan i stället så förstördes dessa.

Resultat

I följande avsnitt beskrivs och analyseras observationerna som gjorts i undersökningen hur de yngsta barnen kommunicera med hjälp kroppen. Jag benämner barnens ålder med till exempel (1:8) vilket betyder att barnet är ett år och åtta månader.

Enligt forskningen som belysts tidigare angående de yngsta barnens kommunikation och samspel har visat att barnen har många olika sätt att uttrycka sig och att göra sig förstådda när de kommunicera med varandra med hjälp av sina kroppar. Ofta startas kommunikationen av ett barn som väcker uppmärksamhet och lust till samspel med de andra barnen som finns i dess närhet.

Ögonkontakt

Ögonkontakt är när barnen tittar på varandra för att få utbyte och för att sända leksignaler till andra barn och på det viset få igång ett samspel. De tittar på varandra med en lekfull blick som visar att nu vill jag leka och under leken utbyter de upprepande gånger blickar med varandra. Genom att de behåller ögonkontakten i samförstånd med varandra kan leken få fart och fortgå under en tid, ofta med ett leende på läpparna.

Två barn sitter på mattan i lekrummet med en låda bondgårdsdjur. Sara (1:5) tar upp en gris tittar på Maria (1:3) och försöker grymta, Maria ler och tar upp ett lamm och gör ett försök att härma det med ett ljud. Leken fortgår under en liten stund och hela tiden har barnen kvar ögonkontakten med varandra och ett leende på läpparna.

Sara (1:5) sitter i mitt knä och äter äpple på tidiga morgonen, då kommer Maria (1:3) och vill upp. Jag lyfter upp henne och hon blir stående bakom Sara. Maria böjer sig fram över Saras axel med lite möda och söker ögonkontakt och ler, flera gånger efter varandra. Sara tittar inte tillbaka utan fortsätter att äta på sitt äpple. Till slut når Saras ögon Marias och båda skrattar högt av glädje. Sen fortsätter de en tittulek en kort stund, sen vill Maria ner på golvet.

Tor (2:10) och Widar (2:5) samspelar under frukosten. Tor söker Widars uppmärksamhet genom att titta på honom och säga aaaaa. De tittar på varandra Tor

säger aaaaa igen och dricker lite mjölk, Widar börjar genast ta efter båda skrattar hela tiden. De håller på en stund till Widar petar med fingret i mjölkglaset då gör Tor genast lika men ruskar därefter på huvudet Widar gör lika, det pågår en stund men helt plötsligt slutar de och börjar klappa sig på huvudet. Sara (1:5) sitter vid andra kanten på bordet och studerar med stora ögon vad som händer. Hon ler klappar sig på huvudet och säger aaaaaa.

I alla tre exemplen kan man tolka att barnen försöker att få kontakt med varandra genom att söka ögonkontakt och att de behåller ögonkontakten hela tiden som leken pågår. Løkken (2008) skriver att redan som mycket små söker barnen kommunikation genom blicken. De upprepar sig gång på gång tills de får den uppmärksamhet som de söker, ofta sker under korta sekvenser men kan ibland pågå under en längre stund. I det andra exemplet tolkar jag det som att Sara visste att Maria var där, men att hon medvetet var lite svårflirtad till en början men kunde till slut inte motstå Marias inbjudan till samspel.

Miner och ansiktsuttryck

Barnens minspel är ofta mycket talande om man gör sig tid att studera olika situationer. Det är mycket vanligt att de samspelar med olika miner, huvudskakningar och nickar. Det finns både positiva och negativa ansiktsuttryck som ger olika signaler i leken. Ett glatt ansikte inbjuder till lek medan ett argt ansikte kan trigga igång ett litet meningsutbyte.

Vera (2:1) och Emma (1:3) sitter vid ett bord med varsitt knapp pussel, de tittar på varandra Vera tar en bit av Emma och gömmer den bakom ryggen. Emma sträcker sig för att nå den och ser på Vera med ett argt ansiktsuttryck varpå Vera ler och ger tillbaka pusselbiten. Vera tar upprepande gånger bitar av Emma som ser arg ut och Vera lämnar tillbaka med ett leende.

Sara (1:5) och Emma (1:3) sitter bredvid varandra i ”spegelskåpet” tittar på varandra och gör olika miner tittar på varandra och skrattar. De ruskar på huvudet, viftar med händerna, nickar och blåser med munnen.

Tobias (1:4) och David (2:1) samspelar på varsin sida om en glasdörr med en gardin för glasrutan. De stiger upp och ner på listan runt glaset, tittar på varandra och skrattar (tittutlek)

När jag analyserar exemplen ovan kan jag tolka dessa, som att barnen söker kontakt och samspel med ett annat barn genom att göra miner, men att ögonkontakt och ljudyttringar också finns där. Jag tolkar också Veras sätt att få igång ett samspel med Emma när hon tar pusselbiten och glädjen när hon lämnar tillbaka den till Emma, som att kommunicera under pusselbyggandet som vid tillfället var en individuell lek. När barnen övar sig till ett verbalt språk tycks minerna vara en naturlig del eftersom det är med tungan, läpparna och gommen vi använder oss av för att forma ett ord oavsett vilket språk vi talar (Løkken 2008).

Rörelser

Att springa och låta med munnen är en favoritlek bland de här små barnen, det är oftast en eller två som börjar sen följer fler och fler efter, ibland kan hela avdelningen vara på språng. Den leken tar oftast slut på grund av att en vuxen kommer och avbryter, kanske med rädsla över att barnen ska krocka med varandra och göra sig illa.

David (2:1) vinkar inåt med handen och säger - kom när han samtidigt söker ögonkontakt med Tor (2:10), han visar med kroppen genom att ta på Tor med handen. Tor hänger på och det springer in i rummet längst bort där de skrattande börjar hoppa i soffan. Leken pågår till en vuxen kommer och säger – ni vet väl att man sitter i soffan!

Vera (2:1) börjar springa fram och tillbaka i rummet, Widar (2:5) springer plötsligt med men lägger till ett pruttjud med munnen och skrattar. Vera stannar upp tittar på Widar som ler sen fortsätter de springa och göra pruttjud från den ena sidan av rummet till den andra. Varje gång de kommer till väggen så klappar på den, vänder och springer tillbaka. Leken pågår till en vuxen kommer och avbryter leken med orden ” Nu får ni sluta, ni kan springa omkull de andra barnen”.

I exemplen ovan tolkar jag att barnen söker samspel genom ögonkontakt, kroppskontakt och lek med yviga rörelser men även att det tycks vara lustfyllt för barnen att samspela genom lek. Här kan jag se Merleau-Pontys teori att det är med kroppen som jag förstår andra människor, precis som det är med kroppen jag upplever saker väldigt tydligt. Min analys säger att när David söker ögonkontakt, vinkar och tar Tors hand för att visa att han vill lek, använder han sig av tre olika sätt att kommunicera för att få till ett samspel med Tor och att David är ett barn som genom olika strategier kan få med sig andra barn i leken.

Bus

Fast barnen är små tycks de kunna skilja på vad som är tillåtet eller inte. Det kan till exempel vara att någon välter ut alla lådor med leksaker utan att ha tänkt leka med dem, att sitta på bordet eller att gå omkring och äta frukt och mycket mer.

Widar (2:5) och Tor (2:10) står vid hyllan med pussel, Tor föser ner ett pussel tittar på Widar som tittar tillbaka och gör lika. De båda pojkarna har ner alla pussel på golvet samtidigt som de skrattar högt, sen springer de iväg till ett annat rum och påbörjar en annan lek.

Vera får en frukt på samlingen, hon vet att hon ska sitta ner till hon har tuggat ur munnen. Men hon reser sig försiktigt upp och smyger bakom bordet med frukten i handen, hon tycks tro att ingen ska se henne. Tor ser vad hon gör och reser sig upp och går iväg han också. De blir tillbakakallade och förmanade av den vuxna som finns i närheten.

Här är min analys av observationerna att samspelat mellan barnen är att både ögonkontakten och kroppsrörelser har betydelse för att fånga det andra barnets intresse till samspel. Barnen är trots sin ringa ålder så medvetna om vad som är rätt och fel, men försöker ständigt att tänja på gränserna och att få med andra till bus. Men det kan även tolkas som att det är ett socialt samspel som barnen söker genom att göra lite ”tokiga utspel” och att barnen gör någonting tillsammans i gemenskap.

Känslor

Under mina observationer har jag vid ett flertal tillfällen varje dag sett barnen, fast de är små visar tydligt empati för varandra. Det ser ut som om de vill hjälpa och trösta vid minsta lilla händelse, och tycks vara ledsna för att deras vän har gjort sig illa, längtar efter mamma/pappa eller har tappat bort napp, gosedjur och liknande händelser.

Ute på gården och där råder det ishalka, Maria (1:3) ramlar och blir liggande på rygg med ett leende. Lovisa (2:4) försöker hjälpa henne upp men lyckas inte, en personal lyfter upp Maria och hon ramlar efter några steg igen. Lovisa försöker återigen hjälpa henne upp men den här gången säger hon någonting till Maria och stryker med vanten över hennes kind.

Sara leker i ”dockis” när hon ska koka mat vid spisen blir hon knuffad av ett barn och slår sig på kinden. Lovisa som också är i ”dockis” och leker går fram till Sara och blåser på hennes onda kind och säger ajaj.

Av dessa exempel kan man anta att även de yngsta barnen har en tydlig empati och visar känslor för andra. Det är precis det här som Lökken (2008) beskriver i den Italienska studien av Musatti och Pannis att barnen har en intention att vilja trösta, sätta sig på huk och klappa på den andres kropp med ett leende och på så vis försöka trösta. Vilket blir tydligt när Sara blåser på Lovisas kind.

Ljudyttringar

Att sitta och vänta är inte alltid så roligt, som jag i alla fall uppfattar det. Då är det ganska vanligt att någon form av imitationslek inträffar, det kan vara lite när som helst i många olika situationer under dagen. Det kan också hända mitt under måltiden, de räcker att ett barn gör någonting avvikande så är alla igång.

Fem barn sitter runt matbordet och äter när en av grabbarna plötsligt säger ”bang” och slår med gaffeln mot bordet. Lika fort som tanken sitter hela bordets barn och bankar och säger ”bang” och skrattar i samförstånd, till en vuxen avbryter leken.

Sex barn sitter på runda bilmattan och leker med bilar och plastdjur plötsligt ropar ett barn hallå och vips så ropar alla i kör.

Kicki (personal) ligger på golvet efter en avslappningsövning i lekhallen. Hon har tagit av sig sina innerskor, de har jag också som sitter i ett hörn för mig själv och observerar. Vera (2:1) tar Kickis skor och provar dem, då kommer Tobias (1:4) och pekar att de ska sitta på Kickis fötter. Vera går och hämtar mina och ska sätta dem på Kickis fötter varpå Vidar skriker till och pekar på mig. Vera tittar på Tobias och ler, men hon fortsätter att sätta mina skor på Kicki. Tobias visar att han blir arg genom att sänka ögonbrynen, titta med arga ögon på Vera, skrika och rycka skorna från henne och gå med dem till mig.

Tolkningen av dessa korta studiesequenser visar att barnen härmar varandras ljudyttringar snabbare än tanken, det sprider sig som en löpeld genom barngruppen och blir som ett sorts samspel mellan barnen. De använder sig av flera strategier såsom rörelser, ögonkontakt, ljudyttringar och minspel för att få igång ett samspel.

Verbala ljudyttringar

De barn som jag har gjort min studie på har inte något utvecklat verbalt språk, de kan något enstaka ord som de ibland använder sig av. De kan till exempel vara ”titta, hej, aj, tack, tack, nej, ja med flera.

Tor (2:10) sitter i mitt knä på golvet i lekrummet. Fram kommer Sara (1:5) år fram till oss tittar på Tor och ler. Så går hon och hämtar en nalle i en låda lägger den i Tors knä säger – tack, tack går och hämtar ett till mjukdjur lägger det på Tor säger återigen – tack, tack. Så håller hon på tills att djuren i lådan har tagit slut. Då tittar hon på Tor och hämtar djuren ett i taget och lägger tillbaka dem i lådan.

Maria (1:3) ger Vera (2:1) en tallrik men Vera pratar ordlöst i telefonen och bryr sig inte om den. Maria tar tallriken själv och säger - nej, tack, tack, hon smakar och säger

mmm. Medan Vera pratar ordlöst vidare i telefonen varpå Maria hämtar en egen telefon och sätter sig mittemot Vera och pratar hon också en liten stund. Hon lägger sen bort telefonen och tar en sked som hon ger Vera att äta med och säger -tack, tack. Vera börjar äta men släpper inte telefonen. Rätt var det är så ställer sig Vera upp skrattande drar ner sina byxor, Maria tittar reser sig upp och gör likadant.

I de här observationerna finner jag det som att barnen använder sig av de få ord som de behärskar och de använder de om och om igen. Analysen visar att barnen försöker prata fast de inte kan forma ”riktiga” ord, utan det blir ett rabblande av stavelser och ordliknade ljud i kombination av kroppsrörelser när ord och ljudyttringar inte räcker. Det framgår också av studien att de yngsta barnen ömsesidigt samspelar i rollek som Michèlsen (2005) beskriver.

Konflikter

När de här små barnen bråkar beror det nästan alltid på att de vill ha samma leksaker eller att någon har tagit deras trygghetsbok eller gosedjur. Konflikterna är vanligtvis mycket korta och går lätt att rätta till, ibland löser barnen det själva men oftast med hjälp av en vuxen.

Widar (2:5) och Tor (2:10) sitter på bilmattan och leker med bilarna i garaget. Till en början i leken har de ett samspel med turtagning. Men efter en liten stund kan man ana att Tor vill ha alla bilarna själv. Han tar dem, håller dem och tycks gömma dem i famnen. Widar visar ett argt ansiktsuttryck med sänkta ögonbryn och sur mun, när inte det räcker så skriker han högt och slår Tor i huvudet.

I den här studien tolkar jag som att när språket inte finns och ögonkontakt, ansiktsuttryck och ljudyttringar inte räcker tar Widar till kroppen för att tillsynes visa Tor att han minsann inte tänker gå med på att Tor har alla bilarna.

Vuxna avbryter leken

Att en vuxen går in och avbryter samspelet/leken är en ganska vanlig företeelse har jag lagt märke till under mina observationer. De är ofta förskolans/avdelningens regler som styr men kanske också av rädsla att barnen ska göra sig illa eller bara för att barnen upplevs som stökiga och högljudda. Exempel på det kan vara att barnen hoppar i soffan och förskolans regel säger att man ska sitta i soffan eller att barnen springer fram och tillbaka i ett rum och avbryts med orden ” sluta att springa, ni kan göra er illa om ni springer på varandra” eller ”nu får ni lugna ner er och leka med någonting”.

Ett barn börjar springa och låta med munnen fram och tillbaka i ett rum och väcker uppmärksamhet hos de andra barnen och genast börja fler springa med i leken och tillslut är nästan alla på avdelningen involverade. Leken håller på till en vuxen avbryter med orden – nu får ni lugna ner er och leka med någonting.

Min analys av exemplet är att det finns en kultur i förskolan som säger att man inte får springa inne utan det ska man bara göra ute och att man sitter i soffan. Jag anar också att en del pedagoger tycker att det blir för rörigt och högljutt med en massa springande barn på avdelningen.

Sammanfattning av resultat:

I mina observationer framgår det att de yngsta barnen använder sig av hela kroppen när de kommunicerar med varandra. Jag delade upp kommunikationen i olika kategorier för att tydliggöra dem, men naturligtvis går de in i varandra. Mina studier visar att barnen ofta använder sig av flera olika strategier, men att samspelet ofta inleds med ögonkontakt, kroppsrörelser eller av ljudyttringar av olika slag. Det framkommer också av observationerna att när vuxna avbryter samspelet och kommunikationen i leken har de inte för avsikt att förstöra utan de är oftast av omtanke för att barnen ej ska göra sig illa.

Diskussion

I denna avslutande del kommer jag att diskutera metoden jag valt och de resultat som framkommit genom mina observationer om de yngsta barnens samspel och kommunikation i leken. Jag kommer att koppla resultatet till den tidigare forskning som jag inledningsvis har presenterat. Diskussionskapitlet inleds med metoddiskussion sen vidare med teori och resultatdiskussion.

Metoddiskussion

Att studera de yngsta barnen på förskolan har varit oerhört intressant och lärorikt. Jag började mina observationer med att filma korta sekvenser i leken, vilket inte gick så bra. Det berodde troligen på att barnen var oerhört vana vid att bli fotograferade och få se bilderna omgående de resulterade i att barnen slutade leka när jag tog fram kameran. De bara satt eller stod, tittade på kameran och kom helt av sig i leken och i dessa fall var det helt klart jag med kameran som förstörde kommunikationen och leken. Jag fortsatte filma i alla fall och tänkte att det går väl över efter ett tag men ack vad jag bedrog mig. Därför övergick jag att observera med penna och papper i stället och då blev det helt plötsligt inte lika intressant. Jag har därför valt att inte ta med de korta filmsekvenser som jag har filmat, utan har helt fokuserat på observationerna som är skrivna för hand. Att skriva ner observationer under lekens gång har gått ganska lätt därför att jag har varit med barnen på golvet och sett deras samspel på nära håll, men att renskriva dessa är mer tidskrävande men å andra sidan otroligt lärorikt.

Teoridiskussion och resultatdiskussion

Syftet med min undersökning var att ta reda på hur de yngsta barnen tar kontakt och hur de kommunicerar i leken med varandra men också på vilket sätt de använder verbalt språk om det finns. När jag valde att studera de yngsta barnens sätt att kommunicera ordlöst i samspel, var det för att jag fascinerades av hur de gör för att förstå varandra utan att ha ett klart utvecklat verbalt språk. I mina exempel sker många tydliga kommunikationer mellan barnen

och att de har ett stort socialt utbyte av varandra vilket också (Engdahl, 2011; Johansson, 2003; Løkken, 2008; Michélsen, 2005) tar upp i sin forskning. I min analys har jag uppmärksammat att det första steget till samspel tas via ögonkontakt, sen varierar det mellan glada, ledsna eller arga ansiktsuttryck beroende på vilket budskapet är.

Ögonkontakt: Barnen använder sig ofta av ögonkontakt för att söka samspel med varandra detta fenomen framgår tydlig i mina observationer. Barnen söker ögonkontakt gång på gång för att locka till sig det andra barnets uppmärksamhet. De lägger till leende, ljud eller hela kroppsrörelser om det räcker till med ögonkontakten. Jag har också uppmärksammat att barnen ibland kan tyckas vara helt oberörda av att den andre söker kontakt, men jag tolkar det som att de vet och trots det verkar helt oberörda. Detta beteende fortsätter tills nyfikenheten eller kanske lusten till samspel tar över och ett samspel skapas. Det är precis det här som Løkken (2008) skriver om att de yngsta barnen tar en första kontakt genom blicken och att de upprepar sig gång på gång tills att det uppstår ett samspel. De som förbryllar mig är varför barnen tycks ignorera varandra när de försöker ta kontakt, fast det verkar som om de hela tiden är medvetna om att den andra finns där?

Miner och ansiktsuttryck: Barnen visar även ett tydligt minspel med olika grimaser och ansiktsuttryck i olika situationer med varandra. När inte ett verbalt språk finns förmedlar barnen sin sinnesstämning med hjälp av ansiktsuttryck. Som när barnen i mitt exempel sitter i spegelskåpet och gör grimaser till varandra i spegeln då är det idel glada miner och skratt. Men i exemplet med pusselbygget är det arga miner som ges när pusselbitarna gång på gång försvinner med hjälp av ett annat barn som i sin tur lämnar tillbaka dessa med ett leende. Även i tittutlek har jag uppmärksammat att olika miner och ansiktsuttryck ingår i leken både glada, rädda och förväntansfulla. Løkken (2008) menar att miner är en naturlig del när barnen övar sig till ett verbalt språk eftersom de använder tungan, gommen och läpparna under minspelet. Men också enligt Vygotskij (1978) en lustfylld lek som kan bidra till samlärande barnen emellan.

Rörelser: Att barnen använder sig av hela kroppen för att förstärka kommunikationen när de samspelar är också någonting som jag har lagt märke till i mina observationer. Där är Merleau-Pontys fenomenologiska teori om människan i världen från 1962 mycket intressant. Man kan tydligt se hur barnen vänder kroppen mot händelsernas centrum och att de visar med hela kroppen sin sinnesstämning. Det här fenomenet har det tidigare pratat om i vuxna sammanhang att man kan läsa av en människas sinnesstämning genom kroppsspråket, men nu

anser flera forskare som (Johansson, 2003; Løkken, 2008; Michelesen 2005) att det även syns hos mycket små barn. Under mina observationer anser jag att barnen använder kroppen som hjälpmedel för att visa att de vill leka och genom ögonkontakt och kroppskontakt får de med varandra i leken. Min tolkning är att när barnet tittar på varandra sträcker ut handen, ler och vinkar mot sin kropp berättar han med hela kroppen att han vill leka, barnen förstår inviten och de springer iväg tillsammans. Ett sätt att söka kontakt som Merleau-Pontys skriver i sin fenomenologiska teori om att använda sig av kroppsspråket som kontaktmedel på olika vis beroende på situation. Jonsdottir (2007) skriver att barnen söker kontakt med ”tokiga” rörelser eller ljud för att få igång ett samspel är någonting som jag har upptäckt är vanligt bland de yngsta barnen. De kastar sig ner på golvet rullar runt, vinkar ivrigt, gör pruttljud eller skrattar överdrivet och det lyckas varje gång att få igång det andra barnet och ibland nästan hela barngruppen.

Bus: Att busa till det i samspel med andra är ett vanligt förekommande fenomen bland de yngsta barnen. De tycks veta vad som är tillåtet eller inte men dras till att göra det som är mindre tillåtanade som att hålla ur lådor, vicka pussel så bitarna faller ner på golvet, smita iväg från bordet eller mattan med mat eller frukt kvar i munnen. Min tolkning är att barnen vet innerst inne att det här är fel men måste ändå testa om det går och vad som i så fall händer. Det är oftast ett barn som börjar med plötsligt som i ett trollslag är det fler som gör lika. Min undran är då är det för att få igång ett samspel och kommunikation som detta händer eller är det bara för att testa gränser och vad skulle hända om reglerna togs bort?

Känslor: Att även de allra yngsta barnen visar känslor och empati till sina kamrater har också tydligt framkommit i mina observationer. Barnen går fram till någon som har ramlat och gjort sig illa sätter sig på huk, ojar sig, blåser på det onda eller smeker på kinden för att trösta. Det här såg Musatti och Pannis i sin Italienska studie enligt Løkken (2008) att barnen har en intention att vilja trösta varandra. Det här fenomenet ser jag numer dagligen hos barnen i min grupp något som jag tidigare inte reflekterat eller lagt någon vikt vid. Barnen är otroligt känslösamma och empatiska mot varandra över de allra minsta lilla sår och är där, blåser, klappar på barnet som är ledset och vill trösta.

Ljud: Att barnen använder sig av olika ljud för att få uppmärksamhet eller bjuda upp till samspel är också vanlig förekommande. Ett barn börjar säga ”bang” och slå besticken i bordet och genast säger hela bordet ”bang” och skrattar i samförstånd, eller att ett barn börjar ropa ”hallå” under leken och som i ett trollslag ropar alla i rummet och under skratt i samförstånd.

Jag har under studiens gång förstått att det här är ett sätt för barnen att kommunicera med hjälp av ljud när inte det verbala språket finns. Det här har Løkken (2008) också observerat i sin forskning kring de yngsta barnen. Användandet av olika sorters ljud och läten är ett effektivt sätt för barnen att påbörja ett samspel och en gemenskap med andra.

Verbala ljudyttringar: Det har också framkommit av studien att om barnen kan några verbala ord, använder de sig av dessa i en ström av upprepningar och det kan till exempel vara namn på barn eller vuxna utan att de tycks vilja någonting utan bara vill säga namnet de lärt sig. Andra ord som hej och tack-tack använder de sig av i relation till den situation som de befinner sig i, som när det kommer någon in på avdelningen och när de ger eller tar emot saker av varandra. Michèlsen (2005) menar att även de yngsta barnen samspekar i rollek, jag har också uppmärksammat det och barnen försöker prata med varandra genom att rabbla olika stavelser eller ordliknande ljud och när de inte räcker tar de till kroppen som hjälpmedel för att få förståelse. Att till exempel prata i telefon med bara ja, jaa, nej och hej under upprepning i ett långt samtal är någonting som jag sett nästan dagligen under mina observationer

Konflikter: Konflikter förekommer men inte ofta bland de yngsta barnen men då de förekommer är det oftast på grund av att de vill ha samma leksak. För att göra sig förstådda använder sig barnen av en rad olika strategier för att få igenom sin vilja. Det är olika ansiktsuttryck och minspel som sänkta ögonbryn och sur mun men också av verbala uttryck som min och när inte de räcker tar de till kroppen som hjälpmedel genom att slå eller bitas. Jag har under studiens gång sett att barnen själva löser detta om de får hållas och det är oftast ganska fort övergången. I mitt exempel när två barn bråkar om skor syns det tydligt att det räcker med några arga blickar och ett skrik så är konflikten över och barnen leker vidare

Vuxna avbryter samspelet: När jag analyserar vidare i mina observationer har det blivit tydligt hur viktigt det är med närvarande pedagoger som är aktiva i barnens lek för att se och förstå barnens samspel och kommunikation. Trots att barnen inte har ett verbalt språk kommunicerar de hela tiden med varandra och för att upptäcka detta och förstå deras sätt till socialt samspel måste pedagogen vara närvarande och aktivt iaktta leksituationerna. Eftersom samspelssekvenserna oftast är mycket korta och kanske därför svåra att upptäcka för ett otränat öga. Att inte avbryta den leken utan att stanna upp och försöka förstå vad de leker, men att helt undvika avbrott i leken är oundvikligt med tanke på matsituationer, sovstunder och andra fasta aktiviteter.

Min tolkning av resultatet är att det finns en kultur i förskolan som säger att man springer inte inne utan det skall göras utomhus och att det tycks finnas en okunskap eller kanske ovilja att se barnens sett att kommunicera med hela kroppen. Jag kan ana att det också ogillas av pedagoger som tycks tycka att det blir för rörigt och stöjtigt när barnen flyttar runt på saker i sitt sökande efter samspel med de andra barnen. I min tolkning finns ett annat perspektiv att se på saken och det är att det finns alltför många barn på för liten yta, för att barnen ska kunna använda sig av sina kroppar på ett för dem meningsfullt och utvecklande sätt.

Slutord

En sak är jag säker på att efter avslutade studier kommer jag att fortsätta att studera de yngsta barnens sociala kompetenser med inriktning kommunikation. Det skulle vara roligt om jag genom mitt arbete kan väcka intresse hos andra pedagoger i min verksamhet för barnens ordlösa kommunikation och sociala kompetens. Att vi i nutid ser även de yngsta barnen som kompetenta tvivlar jag inte på, men att väcka förståelse för att barnens syfte inte är att stöka till när de flyttar runt på saker eller springer runt och låter. Utan det är ett sett för de yngsta barnen att samspela med varandra och att det finns mål och budskap med allt de gör.

I förskolans läroplan står det ”att förskolan skall vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barnen att ta initiativ och som utvecklar deras sociala och kommunikativa kompetens” Lpfö 98, sid 6. Min studie visar att kommunicera inte bara är en verbal förmåga utan barnen kommunicerar med hela sin kropp på många sätt vid olika tillfällen under dagen. Då är det enligt mig en uppgift för förskolan att ordna så att barnen ges möjlighet att använda sig av hela kroppen under sin dag på förskolan, för att kunna använda den som hjälpmedel till samspel med andra. Att minska antalet barn i barngrupperna och ändra inomhusmiljön så att det finns ytor att springa och tumla runt i leken utan pekpinnar och hyschande pedagoger.

Det har varit en otroligt rolig och framförallt en intressant resa genom historien om de yngsta barnens ordlösa kommunikation. Jag har lärt mig många saker som jag tidigare inte har reflekterat över som till exempel att ögonkontakten mellan de yngsta barnen sker så tidigt i ålder och är så viktig och leder till samspel dem emellan. Vygotskij har lärt mig att det sker lärande och samspel i möten med andra människor stora som små i sin åskådning om barns språkliga utveckling. Medan Merleau-Ponty har lärt mig att vi kommunicerar med hela kroppen från tidig ålder.

Jag har en förhoppning om att fortsätta studera de yngsta barnens sociala liv som till exempel i ett genusperspektiv och ur etisk synvinkel jämföra barnens sätt att samspela och kommunicera med varandra. En didaktisk implikation skulle kunna vara att pedagoger i förskolan får fortbildning om små barns samspel och kommunikation för att öka förståelsen och få kunskap för de små barnens sätt att uttrycka sig med hela kroppen.

Referenslista

- Björklund, E. (2008). *Små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Göteborg: Göteborgs universitet
- Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Engdahl, I. (2007). *Med barnens röst: ettåringar "berättar" om sin förskola*. Licentiatavhandling i barn- och ungdomsvetenskap Stockholm : Lärarhögskolan i Stockholm, 2007. Stockholm
- Engdahl, I. (2011). *Toddlers as social actors in the Swedish preschool* [Elektronisk resurs]. Diss. (sammanfattning) Stockholm : Stockholms universitet, 2011. Stockholm.
- Johansson, B. & Svedner, P.O. (2010). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. (5. uppl.) Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Johansson, E. (2003). *Att närma sig barns perspektiv*. Göteborg: Göteborgs universitet
- Jonsdottir, F. (2007). *Barns kamratrelationer i förskolan: samhörighet, tillhörighet, vänskap, utanförskap*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2007. Malmö.
- Lindahl, M. (1998). *Lärande små barn*. Lund: Studentlitteratur
- Løkken, G. (2008). *Toddlarkultur: om ett- och tvååringars sociala umgänge i förskolan*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Michélsen, E. (2005). *Samspel på småbarnsavdelningar*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Michélsen, E. (2008). *Kamratsamspel på småbarnsavdelningar*. Enskede: TPB.
- Nilsson, B. & Waldemarson, A. (2007). *Kommunikation : / samspel mellan människor*. (3., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. London: Norton & Co.
- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2009). *Barns lärande: fokus i kvalitetsarbetet*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Sommer, D. (2008). *Barndomspsykologi: utveckling i en förändrad värld*. (3. uppl.) Malmö: Liber.

SOU.(1997:108). *Att lämna skolan med rak rygg*. Stockholm: Fritzes.

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Svensson, A. (2009). *Barnet, språket och miljön: från ord till mening*. (2., omarb. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Sverige. Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Utbildningsdep., Regeringskansliet.

Vygotskij, L.S. (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Cambridge, Mass.: Harvard U.P..

Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra: samlärande i praktiken*. (1. uppl.) Stockholm: Liber Sverige.

Bilaga

Jag håller på att vidareutbilda mig till förskollärare på Högskolan i Gävle och ska nu slutföra min utbildning genom att skriva ett examensarbete under våren 2013.

Mitt examensarbete går ut på att jag vill undersöka hur små barn tar kontakt med varandra i leken.

Jag har tänkt filma och observera med hjälp av penna och papper ert/era barn när de leker för att få underlag, tillsammans med litteratur som jag läser och behöver därför er tillåtelse till att filma och observera ert/era barn.

Det är bara jag som kommer att se filmerna och observationerna och efter avklarat examensarbete kommer jag att förstöra filmer och anteckningar.

Min handledare heter Elisabeth Björklund, ebd@hig.se

Är det någonting ni undrar över, så fråga gärna!

Med vänliga hälsningar

Karin Hallén

Barnets namn

Målsmans underskrift
